

EL-HÂKKA

سُورَةُ الْحَاقَّةِ ﴿٦٩﴾

Elhakka Sûresi mekkîdir.

Âyetler - Elli ikidir.

Kelimeleri - Dörtüz seksen.

Harfleri - Bin altı yüz elli.

Fasılası - ل . ن . م . ه . ه . م . ن . ل harfleridir. « ل » yalnız « الْأَقَاوِيلِ » dedir. Bunun bir âyet

sayılmadığı rivayette âyetleri elli birdir.

Bu Sûre, Sûrei Nûnda keşfi sak günü diye işaret olunan Kıyamet günü ahvalinin şerh-ü izzahıyla öğütle verecek ve ona makaddime olmak üzere Resullere inanmayan geçmiş ümmetlerin Dünyadaki akibetlerini ihtar ile başlayıp sonunda Peygambere şâir veya kâhin diyen ve Kur'anı onun kendiliğinden söylemeğe çalıştığı bir şîir veya kehanet diyerek onu tekzîbe kalkışan muasırları redd-ü inzar ile hakikati anlatacak ve netice olmak üzere de Allah tealânın azîm ismini yad ile tesbîh ve tenzihi emredecektir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
﴿١﴾ الْحَاقَّةُ ﴿٢﴾ مَا الْحَاقَّةُ ﴿٣﴾ وَمَا اَدْرٰیكَ مَا الْحَاقَّةُ
﴿٤﴾ كَذَّبَتْ ثَمُوْدُ وَعَادٌ بِالْقَارِعَةِ ﴿٥﴾

Sh:»5308

﴿٥﴾ فَاَمَّا ثَمُوْدُ فَاهْلِكُوْا بِالطَّاغِيَةِ ﴿٦﴾ وَاَمَّا عَادُ فَاهْلِكُوْا
بِرِيْحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ﴿٧﴾ سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ
اَيَّامٍ حُسُوْمًا فَتَرٰى الْقَوْمَ فِيْهَا صَرَغِيْ كَانَهُمْ اَعْجَازُ نَخْلٍ
حَاوِيَةٍ ﴿٨﴾ فَهَلْ تَرٰى لَهُمْ مِنْ بَاقِيَةٍ ﴿٩﴾ وَجَآءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ

قَبْلَهُ وَالْمُؤْتَفِكَاتُ بِالْخَاطِئَةِ ﴿١٠﴾ فَعَصُوا رَسُولَ رَبِّهِمْ
فَاخَذَهُمْ أَخْذَةً رَابِيَةً ﴿١١﴾ إِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَاءُ حَمَلْنَاكُمْ فِي
الْجَارِيَةِ ﴿١٢﴾ لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً وَتَعِيَهَا أُذُنٌ وَاعِيَةٌ
﴿١٣﴾ فَإِذَا نَفَخَ فِي الصُّورِ نَفْخَةً وَاحِدَةً ﴿١٤﴾ وَحَمَلَتِ
الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً ﴿١٥﴾ فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ
الْوَاقِعَةُ ﴿١٦﴾ وَانْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَهِيَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ ﴿١٧﴾
وَالْمَلَكُ عَلَى أَرْجَائِهَا وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةٌ
﴿١٨﴾ يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفَى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ ﴿١٩﴾ فَأَمَّا مَنْ
أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَؤُلَاءِ مِمَّا أَقْرَأْتُ كِتَابِيهِ ﴿٢٠﴾ أَنَّى
ظَنَنْتُ أَنِّي مُلَاقٍ حِسَابِيهِ ﴿٢١﴾

Sh:»5309

﴿٢١﴾ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿٢٢﴾ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿٢٣﴾
قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ ﴿٢٤﴾ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي
الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ ﴿٢٥﴾ وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ

يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتِ كِتَابِيَهُ ﴿٢٦﴾ وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِيَهُ ﴿٢٧﴾
يَا لَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ ﴿٢٨﴾ مَا أَغْنَىٰ عَنِّي مَالِيهِ ﴿٢٩﴾
هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيهِ ﴿٣٠﴾ خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ﴿٣١﴾ ثُمَّ الْجَحِيمَ
صَلُّوهُ ﴿٣٢﴾ ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ
﴿٣٣﴾ إِنَّهُ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ ﴿٣٤﴾ وَلَا يَحْضُرُ عَلَى
طَعَامِ الْمَسْكِينِ ﴿٣٥﴾ فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هُنَا حَمِيمٌ ﴿٣٦﴾
وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ ﴿٣٧﴾ لَا يَأْكُلُهُ إِلَّا الْخَاطُونَ ﴿٣٨﴾

Meali Şerifi

O Hâkka 1 Ne Hâkka? 2 Ve ne bildirdi sana dirayetle? Nedir o Hâkka? 3 İnanmadı Semud-ü Âd o

karıya 4 Amma Semud ihlâk ediliverdiler o tâgiye ile 5 Ve amma Âd onlar da ihlâk ediliverdiler bir sarsar

rüzgârı, azgın bir fırtına ile 6 müsellat etmişti Allah onun üzerlerine yedi gece sekiz gün husûm halinde:

köklerini kesmek üzere müstemirren 7 Bir de görürsün ki o kavmi o müddet zarfında yıkıla kalmışlar 8

Ve

Sh:»5310

sanki içleri kof hurma kütükleri imişler 9 Bak şimdi görebilirmisin onlardan bir bekiyye 10 Firavin de geldi,
ondan evvelkiler de, mü'tefikeler de hep o hatâ ile 11 Hep rablarının Resulüne âsî oldular o da onları
aliverdi mütezayid bir tutuş (kahir bir kabza) ile 12 Halbuki biz o su tuğyan ettiği vakit sizi akan gemide
taşıdık 13 Onu sizlere bir anid yapalım ve belleyci kulaklar bellesin diye 14 Çünkü sur üfürülüp de bir tek
nefha 15 O yer ve dağlar yükletilip arkasından da bir çarpılış çarpıldılar mı bir dafa 16 İşte o gün o vâkıa
vukua gelmiştir 17 Ve Semâ yarılmış o da o gün sarkmıştır, öyle ki melekler, kenarları üzerindedir ve
üstlerinde o gün rabbının Arşını sekiz hâmil olur 18 O gün arz olunursunuz, öyle ki gizli bir haliniz kalmaz
19 İşte o vakit kitabına sağıyla indirilmiş olan kimse der ki: ha alın okuyun kitabımı 20 Çünkü ben sezmiştim
ki ben kavuşacağım hesabıma 21 Artık o, hoşnud bir hayatta 22 Yüksek bir Cennettedir 23 Divşirimleri
yakında 24 Yeyin için afiyet olsun, takdim ettiklerinize mukabil geçmiş günlerde 25 Amma kitabına soliyle
indirilmiş olan da der ki: eyvah keşke erdirilmese idim kitabıma 26 Ve vâkif olmasa idim ne imiş? Hesabıma
27 nolurdu iş bitiren olaydı o ölüm 28 Hiç bir şey'e yaramadı benden yana malım 29 Mahv oldu benden
saltanat-ü sâmanım 30 Tutun onu hemen bağlayın onu 31 Sonra ancak Cahîme yaslayın onu 32 Sonra bir

zincirde, ki boyu yetmiş arşın, yollayın onu 33 Çünkü o Allahu azîmüŝşana inanmıyordu 34 Ve fukaranın yiyeceğine hiç bakmıyordu 35 bu gün de ona yok kanı sıcak bir hısım 36 Ne de bir taam, bir "gıslîn" den başka 37 Ki onu kimse yemez hatâkâr canîlerden başka.

1. الْحَاقَّةُ o Hâkka - mübteda maba'di haberdir. Lâmi ahd ile El'hakka, El'vâkıa, Essâa gibi

Kıyamet gününün isimlerinden olduğunda ihtilaf yoktur. Fakat hakk, hakka, hakîkat, hâkk tehakk mefhumlariyle alâkasına ve vasfiyyetten

Sh:»5311

ismiyyete nakline göre bu kelimenin ne gibi bir mefhum ifade ettiği hakkında on kûsûr vecih nakl edilmiştir.

1 - Hakk, sâbit ve vâcib ma'nâsına olarak El'hakka, vukuu vâcib, geleceği hiç şübhesiz sâbit olan saat demektir.

2 - Hakk, bir şey'i hakikati üzere tanımak ve tanıtmak ma'nâsına masdar olarak El'hakka, kendisinde

ümur hakikatıyla tanınacak, ya'ni eşyanın hakikatini keşf-ü izhar edecek saat demektir. Bu ma'nâ «

يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ» den anlaşılan mefuma da muvafıktır.

3 - El'hakka, havakkı umuru havi, ya'ni kendisinde sıdk-u tehakkuku vâcib sâbit umur ve ahval vakı' olan

demektir ki Kıyamette vukuu ve vücudu vâcib olan sevab ve ikab ve saire gibi katîf umuru ifade eder.

4 - Hâkka, hakka ma'nâsınadır. Hakka, hukukun müfredi olan haktan ehasstır. « هَذِهِ حَقَّتِي »

denir ki bu benim has hakkımdır demek olur.

5 - Hakka, şaşmaksızın inen ve yapacağını yalansız yapan musîbet demektir ki «

لَيْسَ لَوْقَعَتَهَا كَاذِبَةٌ» ma'nâsınadır.

6 - Kavm üzerine vukuu hakk olan vakıt demektir ki birinci ma'nâya yakındır.

7 - Her bir doğruluğa iğriliğe, iyiliğe kötülüğe ceza ve mükâfatın hâkk olduğu, ta'biri âharle her âmile

amelinin hakk olduğu vakit demektir ki o kıyamettir.

8 - Mükellefinin amellerinin hepsinin âsârı tamamiyle tehakkuk edip intizar haddinden çıktığı Hâk saat

demektir. Çünkü bütün sevab ve ıkab o gün husule gelir.

9 - Ezher'inin kavlince: muhasame ve mûgalebe ma'nâsına = « حَافَقْتَهُ فَحَقَّتْهُ » ben onunla

haklaştım da ben onu hakladım, ya'ni yenişmek üzere karşılaştım da ben yendim» denilmesinde olduğu

gibi haklamk ma'nâsındandır. Çünkü

Sh:»5312

o Allaha dîninde, bâtılla yarışa kalkanları hep haklar, mağlûb eder.

10 - Ebu Müslimim kavlince: El'hakka, « حَقَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ » ma'nâsından fâiledir.

11 - Akıbet, afiyet gibi masdardır ki mahzı hakikat demek olur.

12 - Kıyametin ismi olması i'tibariyle başkaca mefhum melhuz olmıyarak ismi camiddir. Bunların her

birinden bir mefhum anlaşılmaqla beraber demek oluyor ki El'hakka: « وَمَا أَدْرِيكَ مَا الْحَاقَّةُ »

» buyurulduğu üzere dirayetle bilinir bir şey değildir.

2. ﴿ مَا الْحَاقَّةُ ﴾ Ne o Hâkka - bu istifham ı'zam ve tehvil içindir. Ya'ni ne büyük ne müdhiş

hailedir o Hâkka? Demektir. Şu da onun hevl-ü dehşetini te'kittir. 3.

﴿ وَمَا أَدْرِيكَ مَا الْحَاقَّةُ ﴾ ve ne bildirdi sana dirayetle nedir o Hâkka? - «ma» yine

istifham için, mübteda, dirayetten « أَدْرِي » fi'li haber, Peygambere hitab eden muhatab zamiri « ك »

dirayetin birinci mefulü « مَا الْحَاقَّةُ » cümlesi ikinci mefulüdü. Ya'ni o hâkka öyle büyük öyle müdhiş

bir hailedir ki onun şiddet ve fezaatinin azameti mahlûkattan birinin dirayetiyle, tahmin ve takdiri ile

bilinemez, kimsenin tesavvuruna, ihatasına sığmaz. Onun ne olduğunu bilfiil vukuu anlatır. Vukuu da

önceden dirayetle değil, ancak Allah tarafından bir ihbar bir nakl ile bilinebilir. Bundan dolayı sen de onu

dirayetinle değil, Hâk tealâ tarafından risaletle bilip haber vereceksin, fakat onun hakikat ve azameti

vukuundan evvel tesavvurlara sığmayacağı için ihbar ile de kavranamaz, ancak tafsilini araştırmaksızın

habere iyman ile rivayeten bilinir. Onun için habere inanmıyanlar onu mücerred aklile, dirayetle

kavriyamadıklarından dolayı evham, masal, hurafe, şîr, uydurma, aldatma diye türlü lâflarla tekzibe

kalkışrlar. Öylelere de en güzel nasîhat dirayetlerin

Sh:»5313

tahmin ve takdirine sığmaz dehşet ve fecaatleriyle vukuu öteden beri kulaklara küpe, dillere dâstan olmuş,

geçmiş vak'aların ihbar ve ihtariyle istıkbalin namzed olduğu tehlikeleri bir dereceye kadar olsun

sezdirmektir. O dirayette bilinemiyeceğinden ve habere inanmadıklarından dolayı 4.

﴿كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادٌ بِالْقَارِعَةِ﴾ Semud kavmi ve Ad kavmi yalan diye tekzib etti, o

olacak karı'ayı -

KARİ'A, lügatte insanların başlarına çarpan, beyinlerinde patlayan vak'a demek olup Elkarı'a sûresiyle

beyan olunacağı vechile insanların firaşî mebsûs, dağların ihni menfuş gibi olacağı hengâmı iş'ar etmek

üzere kıyamet gününün bir ismi ve Hâkkanın ba'zı ahvalidirki bu zikrolunan kavimlerin helâklerinde

bundan birer küçük nümune vardır. Onlar tekzîb ettiler de ne oldu? 5.

﴿فَأَمَّا ثَمُودُ فَاهْلَكُوا بِالطَّاغِيَةِ﴾ - Tâgiye, tugyan eden, haddini aşan vakı'a, tagva

gibi tugyan ma'nasına da gelir. Onların o tagiyesi sûrei Hûdda «

وَأَخَذَتِ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةَ» buyurulan sayha ki Hamim secde de Vezzariyatıda

« فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ » buyurulan recfe o «الصاعقه» da onunla müfesserdir. Ve A'rafta «

seyha ile gelen zelzeledir.

6. ﴿بَرِيحٍ صَرْصَرٍ﴾ Rîhi sarsar - şiddetli sesle gürleyen veya çok soğuk fırtına.

﴿عَاتِيَةٍ﴾ azgın - bükür bükür atar, redd-ü mukavemete ve halâsa çare bulunmaz. 7.

﴿حُسُومًا﴾ - Husûm, uğursuzluk ve idman ma'nalarına masdar olduğu gibi bir de hâsimin cem'i

olur. Hasm, bir şey'i kökünden kesmek ve bir marazı kökünden kesmek için ard ardına dağlamak,

mütetabian keyye etmek ma'nalarına gelir burada bundan müstear olduğunu söylemişlerdir ki köklerini

kesmek için müstemirren demek

Sh:»5314

olur. Netekim Sûrei Kamerde «فِي يَوْمٍ نَحْسٍ مُسْتَمِرٍّ» geçmişti. Bundan başka Hamim

secdede «فِي أَيَّامٍ نَحِسَاتٍ» buyurulmasına tamamen mutabık olmak üzere ba'zıları da

«husûmen» men husat, meş'umat demek olduğunu söylemişlerdir. Bu da köklerini kesecek, hiç hayırlarını bırakmıyacak derecede uğursuz ma'nâsını ifade eder. Ba'zıları da «husumen» masdar olarak mefuli leh,

ya'ni köklerini kesmek için demek olduğuna zâhib olmuşlardır. Berdül'acûze husûm fırtınası husûm güleri,

eyyamı husûm ta'birleri lisanımızda da şayi'dir. (Sûrei kamere bak) ﴿صَرَعى﴾ - Sarf'in cem'idir.

Sarf, çarpılıp yere yıkılmış, burada helâk olmuş demektir. 9. ﴿ومَن قَبْلَهُ﴾ ve ondan evvelkiler - tâ

kavmi Nuha kadar kurunu ulâ. Burada tahsistan sonra ta'mim vardır. Zira Âd ve Semûd da evvelkilerdendir.

﴿وَالْمُؤْتَفِكَاتُ﴾ - Lût kavminin karyeleriki murad ehalisi olan kavmi lûtur. Bu da ta'mimden

sonra tahsîstir. İfadenin bu suretle alt üst edilerek dalgalandırılması mevzu bahsolan Hâkka ve sebebi olan

isyanların manzaralarını ihtar için ne kadar belîğdir. - ﴿بِالْخَاطِئَةِ﴾ Hat'e kasd mukabili değil de

savab mukabili hata, hatf'e ve cinayet işlemek ki o hata zikrolunan tekzîb cinayetidir.

- 10. ﴿رَابِیَةِ﴾ gittikçe artan, mütezayid - onların isyanlarının ziyadeliği nisbetinde şiddeti artan

kahir ve kabza. 11. ﴿لَمَّا طَغَا الْمَاءُ﴾ o su tugyan ettiği vakıt - Ya'ni Nuhun tufanı

zamanında ﴿حَمَلْنَاكُمْ﴾ sizi biz taşıdık - tekzîb eden diğerlerinin kökünü keserken sizin

kökünüzü kesmedik de iyman eden atalarınızın sulbünde taşıyarak muhafaza ettik .

Sh:»5315

«وَهِيَ تَجْرِي بِهِمْ فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ» - o cariyede ﴿فِي الْجَارِيَةِ﴾

mantukunca o cereyan içinde akan gemide. Ahdile elcariye, Hazreti Nuhun gemisidir. Mutlaka gemiye

cariye itlakı da müteareftir. Nitekim:

تِسْعُونَ جَارِيَةً فِي بَطْنِ جَارِيَةٍ

Bir gemi içinde doksan kız demektir. Maamafih burada yalnız elcariye denilmesinde onunla beraber

muhababların o vakit orada atalarının sulbündeki bir ceryanda mahfuz bulduklarına da bir iyma vardır.

Ya'ni o vakit o cereyanda sizleri yükleyip muhafaza eden kemi değil biz idik, gemi bizim kudretimizi

tanıtmaq için surî bir sebebtı, ona yüklemenin sebebi ma'nevîsi de iyman idi. Halikî fâil ise biz idik. Biz o

vak'ayı, o gemiyi yapıdırıp o suyu tıgyan ettirip kâfirleri gark ve mü'minleri ona bindirerek mühafaza

etmekten ibaret olan vak'ayı şu hikmet için yapıdıkki 12. ﴿لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذَكَّرَةً﴾

vak'ayı sizler için ya'ni o vakit ihlâk edilmeyip o suretle kurtarılmış olan insanlar ve zürriyyetleri için bir

tezkire, unutulmayıp anılacak, önünde ve sonunda bizim kudretimizi, sun'u hikmetimizi, kahrımızın şiddetini

ve rahmetimizin vüs'atini ve kendinizin hakikî selâmetiniz sebeblerini imanın fâidesini, isyanın zararını,

ilerisi için korunmanın semeratını, ıkabın şiddetini düşündürecek bir ânid, bir öğüd, bir ibret muhtırası

kılalım - da görenler görmiyenlere, duyanlar duymıyanlara ansın, haber versin, çünkü o yalnız dirayette

bilinir şeylerden değildir. ﴿وَتَعِيهَا أُذُنٌ وَّاعِيَةٌ﴾ ve belleyci kulaklar onu bellesin -

dinleyip, hıfzedip, düşünerek mucebince amel etsin, zayi' etmeyip ilerisi için istifade eylesin, kendilerini

vaktiyle o cereyanda taşıdığımız gibi taşısın da sonrakilerin istifadesi için neşr-ü ta'mime sebep olsun.

Bellemiyerek tekzîb eden kulaklar da cezalarını

Sh:»5316

çeksın. Çünkü 13. ﴿فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ﴾ « كَذَّبَتْ - الخ » den buraya kadar

olan beyanat öyle muhtıra kabîlinden olan küçük Kıyametler demek olup bundan itibaren Kıyameti kübrâ

olan Hâkkanın tafsiline şüru' olunuyor. (Nefhı sur hakkında sûrei Nemilde «

يَوْمَ يَنْفُخُ فِي الصُّورِ فَفَزِعَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ
إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ « ve sûrei Zümerde «

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا

« مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نَفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ » âyetlerine

bak).

﴿ نَفْخَةٌ وَاحِدَةٌ ﴾

kudreti ilâhiyyeden bir tek nefha - bundan zâhir olan nefhai ulâdır. Ki

nefhai saniye veya salise daha sonraki safahatta demek olur. Nefhanın Zümer âyetine nazaran nefhai sa'ık

veya nefhai kıyam diye iki olduğuna kail olanlardan ba'zıları İbni Abbastan rivayet olarak buna ilk nefha,

ya'ni tahrib nefhası demişler, ba'zılarında « تُعْرَضُونَ » karînesiyle ikinci nefha demişlerdir. Lâkin ilk

nefhadan sonrası artık mümted bir vakit ma'nâsına bir gün addolunmak i'tibariyle nefhai saniyenin yine

ondan arz için olmasına mani' değildir. Daha evvel sûrei Nemil âyetini de ayrıca nazarı dikkate alanlar ilk

nefha, feza' ikinci nefha, sa'ık, üçüncü nefha kıyam ve arz nefhası olmak üzere üç nefha saymışlar ve

bunlardan da ba'zıları bunu ikinci nefhadan i'tibar etmişlerdir. Maamafih bunun nefhai ulâ olup «

﴿ وَحُمِلَتِ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ ۖ وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ ﴾ » gibi

feza' hengâmını « فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً » sa'ık ve tahrib hengâmı olan nefhai saniyeyi, arz da

kıyam ve nüşûr, vakfe ve hisab hengâmında olan nefhai saliseyi ifade etmiş ve nefhai ulâ hepsinin mebdei

olmak ve hepsi « kün » emrine raci' bulunmak haysiyetiyle nefhai vâhide ta'bir buyurulmuş olması fehme

daha akrebdir. Bir nefha nefh edilip 14. ﴿ وَحُمِلَتِ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ ﴾ ve Arz-u cibal

hamlolunup uda - haml yüklenip kaldırmak ve taşımak, yüklemek ve

yükletilmek

Sh:»5317

ma'nalarına geldiğine nazaran Arz ve cibalin haml'olunması, yüklenilmesi, aşağıdan yukarı mevkî'lerinden

oynatılıp kütle kütle tefrik olunarak kâldırılmalarını yâhud Arzın humulesinin sıkleti nefh ile işba' haline

getirilip aşağıdan yukarı içinden dışarı indifa' ve infilâk ile patlıyacak bir vaziyete konulmaları demek olabilir

ki evvelkinde infilâk olmuş, ikincisinde ise henüz olmamış ve fakat olmak üzere zelzeleler, ve feza' ve

heyecan başlamış bulunuyor. Burada Arz ile cibalin karşılaştırılması Arz ile bütün kürei Arz üzerindeki

yükseklikleri baskıları ve ı'vicacıları ile evtadı olan dağlardan maada olarak çiğnenmekte bulunan alt

tabakaya işaret kasd edildiğini gösterir. Bunda asıl mevzuı mes'ele insanların akıbetlerini beyan olmak

i'tibariyle hâkim ve mahkûm tabakatı beşeriyyenin yekdiğerine karşı vaz'iyetlerine de bir iymâ vardır. Bu

ikisi bir nefha ile böyle mahmul kılınıp, hamlelendirilip, karşılaştırılıp ﴿فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً﴾

arkasından bir dekk, birbirini ezecek vechile bir çarpılış çarpıldıkları vakıt - ki bunda her iki kütleyle verilmiş

olan nefhın derecesine nazaran üç ihtimal vardır.

BİRİSİ: Arz kütlesi « إِذَا رُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًا » mazmunu üzere sarsılmış da sarsılmış,

recfeye tutulmuş titriyor da titriyor olmakla beraber çarpışmada daha kuvvetli gelmesi suretidir ki bunda

cibal « وَبَسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا فَكَانَتْ هَبَاءً مُنْبَثًّا » mazmuunu üzere berhevâ

olup serpilmiş toz duman halinde uçuşup düşenen hebaya dönmüş ve «

«يَوْمَ تَرُجُّ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيبًا مَهِيلاً»

mazmunu üzere Arz titriyor çalkaniyor da çalkaniyor, dağlar ise potada eriyip akan kum yığını gibi erimiş

akmış « فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا لَا تَرَى فِيهَا عِوَجًا وَلَا أَمْتًا »

mazmununun zâhiri vechile binnetice o dağların yeri dümdüz, engin ova haline gelmiş, Arz var fakat Yer

yüzünde ne iniş yokuş, ne tepe, ne eğrilik görünmez olmuş, etrafını sade bir sis, bir duman sarmış bulunur.

Bir çok müfessirîn bu âyetlerin

Sh:»5318

delâletiyle bu vech üzere ma'nâ vermişlerdir. Bunda Arz üzerinde yine bir hayat tesavvur olunabilir.

İKİNCİSİ, Arza verilen nefha daha çok, alt ve üstten ma'ruz olduğu tazyık daha şiddetli, sarsıntı ve infilâk onun içinden başlamış olmak haysiyetiyle çarpışmada Arz daha evvel dağılmış, bu cihetle cibal galib gelmiş olmak ihtimalidir ki bu surette de cibal yerinden oynamış, oturup istinad ettiği arz kalmamış olacağı için dağlar da o infilâk ve müsademe neticesinde eriyip akarak hepsi un ufra, hepsi hebai mensür, bütün kürei Arzın mevkı düpedüz kaı safsaf halinde bir fezaya dönmüş, ufukta cevvi semâ yarılıma âmâde bir gamam, bir sis halinde sarkmış bulunur.

ÜÇÜNCÜSÜ, ikisine de verilen kuvvet müsavî gelerek çarpışmada ikisi birden erimiş ve yine aynı netice hasil olmuş bulunur ki bir hayli müfessirîn de bu vech üzere ma'nâ vermişlerdir. Arzın cazibesiyile alakadar olan ecrâm manzumesinin de bu sırada ahenkleri ve umumî münasebetleri ve tebeddül ve teşevvüşe düşmüş «

يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتُ وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ « sirri zuhura başlamış olur. Sûrei Müzzemmilin «

« وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيبًا مَهِيلاً » âyeti birinci ma'nâya, Sûrei Fecrin «

« إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا » âyeti de üçüncüde zâhirdir. Bir de dekk ve dekke

yumuşak ve düz yere ve kumluğa denilir. Kezalik dekke, dükkâna, ya'ni kapı önünde oturmak için üstü satıh

halinde düzeltilmiş sed, ve sekî gibi binaya denir. Dekk etmek masdarı da divar gibi mürtefi' bir şey'i alçaltmak ve düzeltmek için vurup yıkarak hurduhaş etmek ve dakk etmek gibi döğüp ezmek, ve bir şeyin girintisini çıkıntısını, pürüzünü düzeltmek için ezerek veya sürterek, eğeleyerek ve çukurlarını doldurarak her hangi bir suretle tesviye etmeğe denilir. Ki bunlar yekdiğerinin lâzımı gibidir. Ba'zıları da demişlerdirki dekk, daktan daha incedir. Dekte ecza tamamen tefrik olunup düzeltilir, dakta ise ecza muhtelif olabilir.

Sh:»5319

Bu fiillerden dekkei vâhide masdarı binai merre olarak bir vurup yıkış, bir eziş, bir düzeltiş ma'hâlarını ifade eder. Bunun her birinin de zikrolunan üç ma'hadan her birine göre bir münasebeti vardır ki

BİRİSİ, bir darbe ile dağların yıkılıp hepsinin bir seviyeye indirilmesi, sathı Arzın sathı bahir gibi dümdüz edilmesi,

İKİNCİSİ, birbirine bir müsademe ettirmek suretiyle ikisinin de alesseviyye yıkılıp huduhaş edilmesi

ÜÇÜNCÜSÜ de yine bir darbe ile ikisinin birden izale edilip yerlerinde hiç bir şey bırakılmıyarak fezanın

düpedüz açılması ma'nâlarıdır. Ki en zâhir görünen evvelkisidir. Ve aynî zamanda bunlar hep insanlara

teallukı i'tibariyle haber verilmekte olduğu için Arz ve cibalin halinden zikri mahal iradei mahal iradei hal

kabîlinden üzerinde alçaklı yüksekli tabakatı beşerin çarpıştırılması suretiyle Arzın tesviyesi ma'nâsını da

iş'ar etmiş olurlar ki Nemil ve Zümerde « **إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ** » istisnasının zâhiri de bunu

gösterir. Bu ma'nalar « **الْأَرْضِ** » in bir hususiyeti nazarı i'tibare alınarak mülâhaza edildiği surette de

evvelki ümmetlerin misallerinde geçtiği üzere Kıyametin suğrası, vustası, kübrası, daha kübrası bütün

meratibi düşünölmüş olur. Bununla beraber cümhur « **كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ** »

mısdakinca hepsini fenai küllî noktai nazarından mülâhaza eylemişlerdir. 15. ﴿ **فِيَوْمَئِذٍ** ﴾ işte o gün

- dekkei vahide olduğu, nefhai saniye vuku' bulduğu vakıt ﴿ **وَوَقَعَتِ الْوَأَقَعَةُ** ﴾ vakı'a vuku'

bulmuş - en büyük musîbet olan Kıyamet kopmuş «

﴿ **لَيْسَ لَوْقَعَتِهَا كَاذِبَةٌ خَافِضَةٌ رَافِعَةٌ** ﴾ » sirri zâhir olmuş, Allahın diledikleri müstesna

olmak üzere aşağıda ve yukarıda bulunan kimselerin hepsi bir sa'ka ile yıkılıp serilmiştir. 16.

﴿ **فَهِيَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ** ﴾ - Sema da çatlamış yarılmıştır. - ﴿ **وَأَنْشَقَّتِ السَّمَاءُ** ﴾

Sh:»5320

o da bugün porsumuş sarkmıştir - Allahü a'lem «

«وَيَوْمَ تَشَقُّ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلَائِكَةُ تَنْزِيلًا» sirri zâhir olmuş,

şems ve kamer tutulmuş, yıldızlar tolunmuş, Sema henüz dürülmemiş fakat hazîn, mükedder, pusarık bir

sîma, gam âlud bir gamam, bir bulut manzarasıyle yarılıp etekleri sarkmış 17.

﴿وَالْمَلَكُ عَلَىٰ أَرْجَائِهَا﴾ Melek onun etrafı üzerinde-Semanın şakkından heybetle

yarılan sâhalardan etraflarına yarılmıyan cihetlerine doğru çekilmiş, yâhud yarılan sâhadan açılan kenarlar

üzerinde safsaf dizilmiş yâhud Arzın kenarlarına saf dizilmiştir. Erca, asa vezninde kısa elifle canib ve

nahiye ma'nasına olan «reca» nın cem'i olup etraf ve cevanib, yan tarafları veya kenarları demektir. Melek,

ya'ni bu nam ile ma'ruf olan cins, çünkü gelecek «fevkahüm» zamiri bunun ma'nen cem'i'oldüğünü

gösteriyor. Sûrei Bakarede de geçtiği üzere Melek ve Melâikenin bir farkı olup olmadığı hakkında bir kaç

kavil vardır. Zemahşerî ve daha bir takımları demiştirki Melek, Melâikeden eamdir. Ebu Hayyan da «Melek

ismi cinstir, bununla Melâike murad olunur. Melâikeden eamm olduğu zâhir değildir.» Demiştir.

Zemahşerînin muradı Melek mefhumu Melâike mefhumundan eam demekmidir? Yoksa müfredin istiğrakı

eşmeldir kaidesine sızakta eam demektir? Tefsirinde bu cihet sarıh değildir. Ancak delfi ikincisini

kasdettiğini ve bundan dolayı burada «**وَالْمَلَكُ**» denilip velmelâiketü denilmediği işrab ediyor. Ebu

Hayyan da buna ilişmiş, lâkin nükteyi söylememiştir. Melek müfred ismi cins, Melâike cemi'dir. Bununlar

beraber Melâikenin de müfred gibi ismi cins mevkiinde isti'mali yok değildir. Bu iki kelimenin mefhum ve

iştikak noktai nazarından farklarına gelince çokları demişlerdirki «Melek» ismi; mîmi zâid olarak «Me'lek»

veya onun maktûbu olan «Me'lek» kelimesinin muhaffefidir. İkisinin

Sh:»5321

cem'i de melâik ve melâike gelir. Me'lek aslında risalet ve sifaret, ya'ni ilçilik demek olup eleke, ülûk veya

elâke fi'linden, ismi mastar veya masdarı mîmî, ismi zaman ismi mekân veznidir. Allah tealâdan ilç

ma'nasına isim yapılıncı hemze tahfif olunarak melek, yâhud kalbolunarak «mel'ek» denilmiş, melâik diye

cem'i'lenmiştir. Maamafih Kur'anda hiç «mel'ek» kelimesi yoktur. Cemi'ler kelimenin aslını göstermek

l'tibariyle melâikenin müfredi öyle takdir olunmuştur. Bu taktire göre melek ve melâike müfred ve cemi'

demek olup hepsinde de Allah tealâ tarafından risalet mefhumu mu'teberdir demek olur. Ba'zıları da melek

mîmi aslî olarak mülk ve melekût maddesinden kuvvet ma'nasınadır demişler. Cem'i emlâk veya alâ gayri

kıyas melâik olabilir. Bu takdirde ikisi bir mefhumda birleşebilir ise de melekte bu kuvvet ma'nası, melâikede evvelki risalet ma'nası daha zâhir görünür. Melek, melâikeden eamdır denilmesi de bundan dolayı olmak melhuzdur. Melâikenin hepsi melektir, kuvvettir. Lâkin melekten hepsi melâike olmak lâzım gelmez. Risalet vazîfesi yapmayan Melekler vardır. Lâkin Ragıb Müfredatında demiştir ki «Melek lâfzını Nahviyyun Melâike lâfzından kıldılar ve mîmi zâid yaptılar. Ba'zı muhakkikîn ise onun mülkten olduğuna kail olmuş ve demiştirki Melâikeden siyasiyata müteallık bir şey'e mütevellî olana feth ile melek denilir, beşerden ise Melik denilir. Her Melek Melâikedir, her Melâike Melek değildir. Melek, «

﴿فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْرًا﴾ . ﴿فَالْمُقَسَّمَاتِ أَمْرًا﴾ . ﴿وَالنَّازِعَاتِ﴾

» gibi âyetlerle işaret olunandır. Melekülmevî de bundandır. «

﴿وَالْمَلَكُ عَلَىٰ أَرْجَائِهَا﴾ . ﴿عَلَى الْمَلَائِكَةِ بِبَابِ هَارُوتَ﴾ .
اهـ buyurulmuştur « وَمَارُوتُ ﴾ . ﴿مَلِكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ﴾

Râgıb bu tahkiki beğenmiş görünüyor, bu ifadede şunları anlıyoruz. Nahviyyuna göre Ebu Hayyanın dediği gibi Melek ve Melâike mefhumda müsavî olmak lâzım geliyor. Melekten Melâikeden eam olduğuna işaret yoktur. Bil'akis tahkikte Melek Melâikeden ehass, Melâike Melekten eamdır.

Çünkü

Melek Melâikenin siyasete müteallık bir şey'e de mütevellî olan havassıdır diyen var. Bunu anlatırken «

كُلُّ مَلَكٍ مَلَائِكَةٌ وَ لَيْسَ كُلُّ مَلَائِكَةٍ مَلَكًا

Melek gibi müfred makamında kullanılmıştır. Netice de buna göre bu âyette « وَالْمَلَائِكَةُ

denilmeyip « وَالْمَلَكُ عَلَىٰ أَرْجَائِهَا » buyurulması Zemahşerînin gösterdiği gibi Melek

Melâikeden eamm olmağla ta'mim için değil, melekül'mevt ve müdebbirâtı emir gibi havass cinsini tahsis

için demek oluyor. Zira o sırada Melâike de sa'kaya tutulup « إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ » istisnasına

dahil olanlar kalacaktır. ﴿ وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةَ ﴾ ve

fevlerinde o gün rabbının Arşını sekiz hâmil olur. - Bulara hamelei Arş denilir. Buradan «semaniyenin»

mümeyyizi zikr, edilmemiş sekizin neden ibaret olduğu tasrîh olunmamıştır. En mütebadiri o Meleklerin

fevzinde sekiz Melek, yâhud sekiz hâmil demek olmasındır. Dahhâkten sekiz saf diye, Hasenden de bilmem

sekiz şahıs mı, sekiz bin mi, sekiz saf mı, sekiz bin saf mı? Diye mervîdir. « فَوْقَهُمْ » zamiri « أَرْجَاءَ »

daki Meleke raci'dir. Onun lâfzan müfred olsa da ma'nen cemi' ya'ni bir tek melek değil, melek cinsi, yâhud

bütün melekler demek olduğuna işaret eder. Ba'zıları hameleye irca' ederek hâmillerin kendilerinin

fevkinde demek olduğunu söylemiş, ba'zıları da âlemin fevkinde demiştir. Abd ibni Humeysin Selemeden

rivayet ettiği üzere İbni İshak demiştirki Resulullahın şöyle buyurduğu bize bâliğ oldu «onlar, ya'ni hamelei Arş bugün dörttür, Kıyamet günü olduğuunda Allah tealâ onları diğer bir dört ile te'yid edecek sekiz olacaklar.» Ve Hamelei Arşın evsaf ve eşkâline dair muhtelif rivayetler de kaydolunmuştur ki Tirmizî ve Ebu Davud ve İbni Macenin Hazreti Abbastan rivayet eyledikleri «uylukları Semalar kadar uzun sekiz ev'âl» suretinde Melekler haberi ve ba'zılarının naklettikleri «dört suret» haberi o cümledendir. Ebu Hayyan bunların sıhhatine kail olmayarak demiştirki: o semaniyenin sıfatları hakkında birbirine

Sh:»5323

uymaz « mütekâzib » eşkâl zikretmişler. Biz onların zikrinden sarfınazar eyledik **اه**. Dünya ve Âhıret bütün alemi muhîf olan Arş ve Kürsiye dair Ayetelkürsîde ve Sûrei A'rafta ve Sûrei Hudda istiva ayetinde ve daha ba'zı yerlerde söz geçmişdi. Burada da bir tesavvuf seyrani olmak üzere selâmeti fehmi olanlar için şunu mütalea etmekte bir inkişaf olacağını zannediyorum. Muhyiddini Arabî Futuhatı Mekkiyesinin hamelei Arşe dair olan on üçüncü babında şu mealde bir nazm ile söze başlıyarak:

Arş ve Hâmilleri vallahi, Rahman ile mahmüldür,

Ve bu kavil, ma'küldür.

Yoksa mahlûkun ne havl-ü kudreti olur,

O olmasa? Akıl da böyle vârid oldu tenzil de

Cisim ve ruh ve erzak ve mertebe,

Burada senin tertibinden başka tafsîl yok

İşte Arş odur, suretini tahkik edebilirsin;

Ve Rahman ismiyle istiva eden me'müldür.

O Hâmillik sekizdir, onları Allah bilir,

Bu gün ise dördtür, buna niçin, yoktur.

Muhammed, sonra Rıdvan ve Malik

Ve Âdem ve Halil sonra Cibril,

Mikâile İsrâfilî de ilhak et tam

Sekiz alnı açık yüzü pâk. «**غربها ليل**»

Der ki: Allah seni te'yid buyursun ey veliyyi hamîm! iyi belle: Arab lisanında Arş itlak olunur, mülk murad olunur bir melikin mülküne halel gelince «sülle arşülmelik = melikin arşı sakatlandı» denir, bir de Arş itlak olunur, serir «taht» murad olunur. Arş, mülkten ibaret olduğu takdirde onun hâmilleri onunla kaim olanlardır. Arş serir olduğuf takdirde de onun hâmilleri üzerinde oturduğu ayakları yahud onu sırtlarına yüklenenlerdir. Hâmelei Arşe aded girer. Resulullah onların cümlesini Dünyada dört, Kıyamette sekiz saymıştır. Resulullah sallâllahü aleyhi vessellem «

«**وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةَ**» âyetini

okumuş,

Sh:»5324

sonra demiştir ki, onlar bugün dördtür, ya'ni Dünyada ve «levmeizin semaniye» kavli, ya'ni âhırette. Bize ehli tarîkın ılmen, halen ve keşfen ekberinden İbni Meyserei cîlîden rivayet olundu ki mahmul olan arş mülktür ve o, cisim ve ruh ve gızâ ve mertebede mahsurdur. Âdem ve İsrâfil sur için, Cibril ve Muhammed ervah için, Mikâil ve İbrahim erzak için Malik ve Rıdvan va'd-ü va'd içindir. Mülkte de ancak bunlar vardır. Erzak demek olan gızalar hissî ve ma'nevîdir. Biz bu babda ancak bir tarik zikredeceğizki oda mülk ma'nasına olandır. Çünkü tarıkta ona telallük eden fâideler vardır. Onun hâmilleri onu tedbir ile kaim olanlardan ibarettir. Ki unsurî sureti, yâhud nurî sureti, ve sureti unsuriyyeyi tedbir eden ruhu, ve sureti nuriyyeyi tedbir eden ruhu, ve unsurî suretin erzakı olan gızayı ve ruhlar için ulûm ve mearif gızasını ve Cennete girmekle saadete ve Cehenneme girmekle şekavete dair mertebeyi hissiyyeyi ve ilmî mertebeyi ruhiyyeyi tedbir eder. Binaenaleyh bu babın mebnası dört mes'ele üzerinedir. Birinci mes'ele suret, ikinci mes'ele ruh, üçüncü mes'ele gıza' dördüncü mes'ele mertebedirki gaye budur. Bunlardan her mes'ele de iki kısma inkısam eder sekiz olur. Bunlar mülk Arşının hamelesidir. Ya'ni o sekiz zuhur edince mülk kaim ve zâhir olur. Ve melîki onun üzerine istiva eyler dedikten sonra bu mes'eleleri birer birer tafsîl edip nihayet dördüncü mes'eledede şöyle demiştir: Allah tealâ her âlem için saadet ve şekavette birer mertebe ve menzile

kılmıştırki bunların tafsilâtı hasre sığmaz, saadeti de ona göredir. Saadeti garaziyye vardır, saadeti kemaliyye vardır, saadeti mülayime vardır, saadeti vaz'iyye, ya'ni şer'iyye vardır. Şekavet de taksimde öyledir. Garza muvafık olmaz, kemale muvafık olmaz, mizaca muvafık olmaz ki gayri mülâyim denilen budur, şer'a muvafık olmaz. Bunların hepsi ya mahsûs ya ma'kuldür. Mahsûs kısmı, darı şekaya tealluk eden Dünya ve Âhretteki elemeler ve darı saadete tealluk eden

Sh:»5325

Dünya ve Âhretteki lezzetlerdir. Onun halfısı vardır karışığı vardır. Halfısı Âhrete tealluk eder, karışığı Dünyaya tealluk eder. Seiyd, şakıy suretinde zuhur eder, şakıy seiyd suretinde zuhur eder, sonra Âhrette temayüz ederler. Ba'zan Dünyada şakıy şakavetiyle zuhur eder, Âhrete de şakavetle gider. Seiyd de öyle. Lâkin bunlar mechuldurlar. Âhrette temayüz eder belli olurlar. Netekim Allah tealâ «

وَأَمَّا زُورًا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ» buyurmuştur. İşte o vakit meratib ehline öyle lâhık

olurki ne inkita' eder ve tebeddül. Bu beyandan sana, Arş ta'bir olunan mülkün mecmuu demek olan sekizin ma'nası tebeyyün eder. Bu sekiz Hâk tealânın tavsîf olunduğu sekiz nisbet ile alâkadardır ki, hayat, ilim, kudret, irade, kelâm, semî' basar, tekvin sıfatlarıdır.) Mülk de bu sekiz nisbete münhasırdır. Bunlardan

Dünyada zâhir olan dörttür: Suret, hissî gıda', saadet mertebesi hissiyesi, şakavet mertebesi hissiyesi,

Kıyamet günü ise sekiz tamamıyla iyane zâhir olur. «

وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةٌ» kavli odur. Aleyhissalâtu vesselâm

da onlar bugün dört demiştir. Bunlar, Arşın mülk ile tefsiri takdirindedir. Serir olan arşe gelince: Allah

tealânın bir takım melâikesi vardırki onu sırtlarında taşırlar, onlar da bugün dörttür, yarın mahşer yerine

götürmek için sekiz olacaklardır. Ve bu dört hamelenin suretleri hakkında da İbni meyserenin kavline yakın

haber dahi varid olmuş: denilmiştirki birincisi insan suretinde, ikincisi esed (arşlan), üçüncüsü nesr (kartal)

suretinde, dördüncüsü sevr (öküz) suretindedir. Bu, işte samirînin görüb de Musanın ilâhî diye tehayyül

ettiğidir ki kavmına dana yapmış ve «bu işte sizin ilâhınız ve Musanın ilâhı» demişti, kıssa ma'lûm. «

اهـ وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ

Yine Şeyhın sözlerindendirki Arşın bir ayağı haber, bir ayağı hükümdür demiş ve bununla Ayetelküside

geçtiği üzere Hasenden rivayet olunan «kürsî mevzî'ı kademeyindir» sözünün bir te'viline işaret

eylemiştir.

Meratibi iyzahı, sekiz Hamilin Hak tealânın sekiz sıfatı zatiyyesi nisbetiyle alâkasına dair olan ifadesi calibi dikkat olmakla beraber Sûrenin evvelinde ihtar olunduğu üzere dirayetle bilinemiyecek olan bu mebhaste en doğrusu yine kendisinin dediği gibi Allah bilir deyip haber hududunu geçmemektir. Mi'rac hadîslerinde makamı birinci Semada gösterilen Ademi, hamelei arş miyanında sayması garib görünür. İbni ebî hatimin İbni zeydden Peygamberden tahric eylediği bir hadîste hamelei arşten İsrafil aleyhisselâmdan maadısının ismi söylenmemiş olduğu ve Mikâilin hamelei arşten olmadığı nakledildiğine, binaenaleyh İsrafil ile beraber Mikâilin ve Cebrail ve Azrailin Hamelei arşten olduklarını zu'medenlerin şayanı i'timad bir haber ile isbatları lâzım gelir. Ve bu babda rivayet olunan haberlerin ekserîsi i'timada şayan değildir denildiğine göre de isimlerin ta'datlarına kitmeyip onları Allah bilir tefvîzında karar etmek elbette sağlam olur. Onun için bizim bu âyetlerden anlayabileceğimiz en açık ma'nâ: o gün Allah tealânın azamet sıfatıyla tecellesini beyan olmasıdır. Netekim Sûrenin âhiri de azîm ismiyle hitam bulacaktır.

18. ﴿يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ﴾ o gün arz olunursunuz - kıyam ve nüşur olmuştur. Mahşerde

hakkın huzuru azametinde hisaba çekilirsiniz. Burada arz, hisabdan mecaz olup bir hükümdara askerinin

ahvalini görmesi için arz olunmalarına teşbih tarikiyle ifade olunmuştur. Bununla beraber dünyadaki arzlar

gibi zâhirî bir geçitten ibaret olmadığı anlatılmak üzere şöyle buyruluyor:

﴿لَا تَخْفَى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ﴾ öyle arz olunursunuzki gizli bir haliniz kalmaz - «
﴿وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ﴾ sirri tamamen zâhir olur. İmam Ahmed, Abdibni humeyd,

Tirmizî, İbni mâce, İbni hâtim, İbni merduye ebu museleş'arî radyallahü anhten rivayet

etmişlerdirki

Sh:»5327

Resulullah sallâllahü aleyhi vesellem şöyle buyurdu: nâs kıyamet günü üç Kerre arz olunur. Bu arzların

ikisi cidal ve i'tizarlardır. Amma üçüncüsü işte o zaman ellerde sahîfelerin uçuşması «tetâyüri suhuf». Şimdi

bu şöyle beyan buyruluyor: 19. ﴿فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ﴾ Bu

kitab Sûrei İsrada «

وَكُلِّ انْسَانٍ الزَّمَانَةُ طَائِرَةٌ فِي عُنُقِهِ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
كِتَابًا يَلْقَاهُ مَنْشُورًا», âyetinde beyan olunan kitabdırki insanın ömrünün hasılı olan amel

defteri, Dünyada yaptığı ve her gece ve gündüz Meleklerin kaydeyledikleri amellerin sahîfelerinden

müteşekkil defteri kebîr veya onun bilançosu gibi bir sahîfeye yazılmış mizanlı hulâsası veya hisabının

rü'yet edildiğine dair vesîkasıdır. Ve bunun esas yevmiyyesi insanın hergün kendi hafızasında kendi boynuna asılıdır. Burada yemîn. Şimâl mukabili olduğundan sağ el, sağ taraf demektirki, sağlamlık, dürüstlük, uygunluk, temizlik ugur, hayr ve kesb ifade eder. Kitabının insana sağıyle verilmesi ta'birinde mühim nükteler vardır. Evvelâ, insanın bir işini kendi eliyle yapması, kendi kudreti, kendi vasıtasıyla istediği gibi yapması, kesbetmesi demektir. Sağ eliyle yapması sağlam, dürüst, uygun, kendi lehinde iyi yapması, sol eliyle yapması da tersine yapması, arkaya atması ise ihmal etmesi, başkasından umması ma'nalarını ifade eder. Onun için hesenât yazan Melâike sağda, seyyiât yazan Melâike solda denildiği gibi Melek sağdan, Şeytan soldan gelir denilir. Ve eshabı yemîne kitabları sağdan, eshabı şimâle de soldan verilir.

Verilmesi ta'biri dahi hepsi Allahın tevfikı, takdiri, hukmü icrasına bağılı olması hasebiyledir. Çünkü «

وَكُلٌّ اِنْسَانٍ اَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِى عُنُقِهِ ط

kendi boynuna geçirilmiş, halk ve emr-ü huküm Allaha aid olmakla beraber insanın mes'uliyyeti ihtiyarî

f'iillerine rabt edilmiş olduğu cihetle insan yaptığı hayır ve şer, iyi veya kötü, sevab

veya

günah amelleri yaparken kendi isteğiyle yaptığı için onu defterine kaydedecek Meleklerle kâtibine emreder gibi kendisi imla ettirip yazdırıyor demek olduğundan kendi yazmış demektir. Eğer o yazdırdığı, hesabına geçirttiği muameleler ileride Hakkın huzurunda kendi yüzünü kara çıkarmıyacak vechile iyi hesap edilmiş matlûbu, zimmeti iyi karşılaştırılmış, yine kendi tarafından hak göziyle kontrol edilmiş kârlı güzel, salih, doğru, dürüst ameller ise o defterler kendi lehinde olmak üzere sağlam, mu'teber, kendi, hesabına güzel yazı ile yazılmış bir defter olacağından o onu sağ eliyle ve lehine hizmet eden sağlam vasıta ile yazmış ve indel hesab hukmünü i'lamını verecek olan hâkim de onun lehinde olarak yazısını onun kendine yazdırmış ve binaenaleyh hesabını kolayca kendine gördürüp hukmünü de istediği gibi kendine verdirerek i'lamını sağ eliyle kendine teslim etmiş olur. Böyle olmak için de herkes «

اِقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا^ط » emri mucebince

hergün kendi boynuna geçirilmiş kitabı, yevmiye defteri demek olan hafızasında kendi nefsinin ve

Meleklerle yazdırdığı amellerini hak göziyle okuyup Allaha karşı kendi vicdanında kendi hesabını görmek ve

ona göre «وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ^ع» emrine tevfikân yarın için hazırlanmak ıktiza

eder. Bu da evvel ve âhir Allahın bir tevfikî, sonra o defteri meydana çıkaran ve hukmü verecek olan da

nihayet Allah tealâ olduğu cihetle kitabını sağıyla yazan buyurulmamış «kitabı kendiyeye sağıyla verilen»

buyurulmuştur. Vicdanında hergün hakka karşı nefsinin muhasebe etmeyen kimse işini arkaya atmış

defterini kendi haberi olmaksızın ve zararını düşünmeksizin ağzına geleni söyleyerek arkadan arkaya yazdırmış demek olacağı gibi, işini Allahın emri dairesinde doğru yapmıyan, eğriyi doğru, doğruyu eğri yapmağa kalkışarak defterini kötü amellerle ve hep zimmet sahifelerile doldurtan kimse de defterini ters tutmuş, solak yazmış yazdırmış

Sh:»5329

demektir. Halbuki Meleklerin tuttuğu zabt onun aleyhinde olarak muameleyi olduğu gibi göstermiş ve ona imza ettirilmiş olmak haysiyetiyle sağlam, doğru ve haddi zatinde mu'teber bulunduğundan o kimse de kendi mukadderatını kendi yazmış, fakat kendine düşman gibi aleyhinde olmak üzere tescil ve imza etmiş, ters yola gitmiş olduğunu o gün anlamış bulunur.

Diğer bir nükte: Allaha iyman ederek ve hesabını düşünerek hakk-u hayrı sevüp şerr-ü bâtıldan sakınmış olan kimsenin huzuru Hakta yüzü ak olarak hesabı dost tarafından görülmüş, hüküm ve i'lâmı dürüst dost eliyle sağdan lehine verilmiş olur. Bil'akis Allaha küfreden, hakkı ve hayrı sevmeyip nankörlükle aksine giden kimselerin hesabı da sevmediği hasmı tarafından rü'yet edilmiş ve hükmü, i'lâmı da aleyhine olarak

solıyla verilmiş olur. Onun için kitabı kendine sağıyla verilmiş olan kimse o gün dost huzurunda hesab verirken veya hesabı güzel olduğuna dâir hukmünü, vesîkasını sağlam eline alınca hesabına ümidini veya neticesinde ihvanına ferah ve nişatını veya Cennete giderken pasaportunu göstermek üzere der ki

﴿هَآؤْمُ﴾ ha işte size - alın, gelin, bakın ﴿اَقْرُوا كِتَابِيَهٗ﴾ okuyun kitabımı 20.
﴿اِنِّى ظَنَنْتُ اَنِّى مُلَاقٍ حِسَابِيَهٗ﴾ çünkü ben, ben anlamıştım ki ben her halde bir

gün olup hesabıma kavuşacağım - ya'ni böyle itikad etmiş, bu fikir ve zannı beslemiş idim de ona göre hesabımı ihtiyat ile sağlam, defterimi dürüst tutmuş idim «

﴿اِقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا﴾ emrine imtisal etmiş

idim diye yüz aklığıyla kendini gösterir, sevinir. Bu ma'nâ mü'minin hisaba sureti kat'iyede iman ve yakîn ile inanması lüzûmuna mebnîdir. Ekser müfessirîn burada zannı önceden ilim ve

itikad

Sh:»5330

ma'nâsına olarak bu mealde tefsir etmişlerdir. Maamafih ba'zılarının dediği gibi bu, şu demek de olabilir:

ben hisaba inanmakla beraber bir çok kusurlar ettiğimi ve nefsimde sûi amellerimin kıymeti az olduğunu

biliyor ve bundan dolayı zimmetim çok, matlûbum az çıkmasından korkuyor, hesabımda müşkilâta
çatacağımı zannediyordum, halbuki benim farkına varmadığım hisaba bile almadığım en gizli, en küçük
amellerim bile takdir olunmuş yüksek kıymetler, ecirler biçilmiş, bu ise benim değerimden, benim
kudretimden değil, raufi rahîm olan sevgili rabbımın mahza lûtf-ü keremiyle olmuş bir fadl ü rahmettir, diye
sevinir. Herkese bu suretle il'ân eder, il'lâmını gösterir. Bu ma'nâ hem daha zâhir hem daha ahlâkîdir.

Bunun neticesi: 21. ﴿فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ﴾ artık o huşnud bir hayattadır. - Rıza ve

huşnudluk sahibinin sıfatı iken radiye ve merdiyye mertebelerinin cem'ine işâret olmak üzere mecazi aklî

denilen isnadi mecazî suretiyle mübalega için yaşayışın kendisine nisbet edilmiştir ki yalnız o kendisi razı

ve huşnud olmakla kalmıyacak, onun güzel ahlâkından, güzel mesaîsinden feyzlanarak daha ziyade

güzelleşmiş olan nefsi hayat da ondan razı o kendisi mardî ve sevimli olacaktır demek olur. Bu da şöyle

iyzah olunuyor: 22. ﴿فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ﴾ âlî yüksek bir Cennette - Dünya Cenneti gibi süfliyyat

ile, mihnet ve âlâm ile karışık değil, halıs bir saadet-ü ni'met ve aynı hayat olan yüksek Âhret Cennetinde,

ki 23. ﴿قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ﴾ divşirimleri, ya'ni iktıtaf olunacak yemişleri, meyveleri, ni'metleri,

uzakta değil, yakında sarkıp duruyor. Alın istediğiniz kadar 24. ﴿كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا﴾

yiğin için âfiyetle, içinize sine sine ﴿بِمَا أَسْلَفْتُمْ﴾ peşin takdim ettiklerinize

mukabil.

Sh:»5331

-İSLÂF, karşılığı veresiye olarak önceden arz-u takdim demektir. Onun için şer'an da selef, ta'biri âharle

selem denilen muameleye ıtlak olunurki para peşin mal veresiye olmak üzere yapılan bir alış veriş, daha

doğrusu veriş alıştır. Mal ma'lûm, müşteri sağlam olduğu surette parayı peşin veren tüccar için bunda

kazanç daha çok olur. Burada « **أَسْلَفْتُمْ** » buyurulmakla hem bu ma'haya hem «

وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا » ma'nasına hem de büyüğe takdim etmek ve ona hizmet

eylemekteki büyük istifadeye işaret buyurulmuştur. Bunlar ise darlık zamanında yapılamaz. Çünkü daralmış

kimsenin veresi veya hediye vermeğe hali olamayacağı gibi müddet de yoktur. Onun için buyuruluyorki

﴿فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ﴾ geçmiş günlerde, yâhud bugünkü derdin bulunmadığı, halin

müsaid, başların sağ ve sâlim olduğu boş ve müsaid günlerde - ki Dünyada ölümden veya maraz ve

ibtîlâdan evvelki fırsat günleridir. Bunun da en güzeli gençlik hengâmıdır. Rivayet olunmuşturki o gün

Allah tealâ şöyle buyurur: ey dostlarım! Dünyada size ben çok vakit bakardım benim yolumda dudaklarınız

susuzluktan kurumuş, gözleriniz içine çökmüş, karınlarınız kasıklarınıza geçmiş, bugün artık yiyin için, o

geçmiş günlerde takdim ettiklerinize mukabil **أَه**. İşte bunlar o Hâkkadan böyle murada irerek

kurtulacaklardır. Lâkin vay o günleri boşuna geçirenlere veya sonu gelmez dipsiz hevaya sarf eden veya sermayeyi batacılara kapdıranlara. Çünkü nice kimseler çalışır, hayır denebilecek şeyler yaparlar amma, Hakk için Allah için değil, halk için riya için kulların keyfine hizmet için yaptıklarından dolayı ecirleri nihayet onlardan alabildikleriyle kalır. Onların fenasiyle de müfliste batan mal gibi batır gider. Hak yanında elem ve hırmandan başka kendilerine bir şey kalmaz. Bütün o Hâkka onların başında patlar, bunlar kitaplarını tersine ve

Sh:»5332

solak yazanlardır. Onun için buyuruluyorki - 25.

﴿يَا لَيْتَهَا﴾ ah ilh... 27. ﴿وَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ﴾

nulaydı o - bu «ها» zamiri mevt vak'asına gönderilmiş mavtei ulâ ile tefsir edilmiştir. Gerçi mevte lâfzı

serahaten geçmemiştir, lâkin ma'nen geçmiştir. Hâkkanın başı bununla başlamış ve bunu söyleyen hesabı

görünce uyunmuş demektir. O vakit bulunduğu halin tattığı ölüm acısından çok acı ve fecî olduğunu bil'fil

görerek o halde o mevte temenni edip derki ah nulaydı o ilk ölüm ﴿كَانَتِ الْقَاضِيَةَ﴾ kazıye

olaydı - KAZA, bir işi tamamiyle kesip atmak, kat'î hükmü verip icra etmektir. Ya'ni işi bitirip herşey'i kesip

atan olaydı da beni bu felâketten, bu Hâkkadan kurtaraydı. Bu yalnız keşke ölmekle iş biteydi diye geçmişe

aid bir temenni değil, ölümden kaçan o adamın gördüğü bu felâket içinde bir daha ölmeğe mum olup da

onu şimdi bir halâs çaresi olmak üzere hasretle temenni ettiğini ve bu suretle Hâkkanın ölümden çok

şiddetli olacağını ifade eder. O artık ne ölür ne dirilir, sade şöyle hasret ve nedamet çeker 28.

﴿مَا أَغْنَىٰ عَنِّي مَالِي﴾ - «ما» burada nefiy veya istifhamı inkârîdir. Ya'ni neye yaradı

benden yana malım? Hiç bir şey'e yaramadı, yaradıysa başkalarına yaradı, bana ancak hasret ve azâbı

kaldı 29. ﴿هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَّةٌ﴾ mahvoldu benden saltanatım - onunla iftihar ettiğim

herkese tasallut ettiğim, güvendiğim, mülküm hukûmetim, servet-ü sâmanım, yâhud tutunduğum bütün

hüccet ve bürhanım - felâketler içinde fakîr ve dermansız, çaresiz kaldım. Böyle bir sözle nedamet ve

tehassür belliki Dünya saltanatına güvenip de hesabını yanlış tutan, başkalarına ceza verdiği halde kendi

hakkında cezayı inkâr

Sh:»5333

ederek haksızlığa zulme giden mal ve saltanat sahiblerine aiddir. Mufessirler burada şu fıkrayı

kaydederler:

Adudüddeve lakabını almış olan fena Husrev ibni Büveyh şu şi'ri söylemiş:

ليس شرب الكأس الا فى المطر و غناء من جوار فى
سحر

غانيات سالبات للنهى ناعمات فى تضاعيف

الوتر

هبرزات الكأس من مطلعها ساقيات الراح من فاق

البشر

عضد الدولة وابن ركنها ملك الاملاك غلاب القدر

Kendine kaderi yenen gallâbü-l'kader demişti, fakat çok geçmeden delirmiş ve dili bu âyetten başkasını

söylemez olmuş, « مَا أَغْنَىٰ عَنِّي مَالِيَهُ ، هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَهُ » diye diye can

verip gitmişti. Ölüm kazıye oldu mu? Artık orasını Allah bilir. Şimdi görülmüş bir şey varsa bu sözü defterine

sağ eliyle yazmamış, gallâbi kader dediği pamali kader olup gitmiş ve cihan böyle neler yutmuştur. Allah

tealâdan hakkımızda selâmet ve afiyet dileriz.

«Kitabiyeh, hisabiyeh, maliyeh, sultaniyeh» fasıllarında «ها» fetha üzerine vakf için hâi sekittir.

Daima sâkin okunur. Asli kelime «kitabiyeh, hasibiye, mâliye, sultaniye» demektir.

30. ﴿حَذُوهُ﴾ tutun onu - ya'ni öyle diyip duran kimseyi. Bu emirler tarafı ilâhîden Zebanîlere

emirdir. O kimsenin ağzından o işe yaramıyan mal ve sultana söyleniyormuş gibi hikâye suretinde

mukadder kavlı ile ifade olunmuştur. ﴿فَغْلُوهُ﴾ hemen bağlayın onu 31.

﴿ثُمَّ الْجَحِيمَ صَلُّوهُ﴾ sonra ancak Cahîme yaslayın onu - Cahîm şiddetle

köpüren

Sh:»5334

büyük ateş, Cehennemın en şiddetli tabakası. Burada «Cahîm» in takdîmi kasr içindir, ya'ni başka yere

değil, ancak Cahîme. 32. ﴿ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ﴾ sonra bir zincirde ki bu zincir

﴿ذَرَعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا﴾ boyu yetmiş arşın - burada bu ziraın nasıl bir zira' olduğu

hakkında sözler söylemişlerse de lüzumsuzdur. Ba'zıları yetmiş adedi tahsiys için değil, «

« أَنْ تَسْتَغْفِرَ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً » gibi çokluktan kinaye olduğunu söylemişler, ba'zıları da

zâhir olan adeddir, hikmetini Allah bilir demişlerdir. Bize öyle geliyor ki bu zincirden murad Allahü a'lem

Dünyadaki ömürdür; Cehenneme yuvarlanan onunla sallanır. Günler veya aylar zincirin birer halkası, her

senesi de sinnin vahidi kıyasîsi olmak l'tibariyle onun imtidadı, tul mıkyası olan arşın ile ifade olunmuştur.

Şu halde yetmiş arşın boyda demek yetmiş yaşında demek olur, yetmiş denilmesi de maadadan ihtiraz

için değil « أَكْثَرُ أَعْمَارِ أُمَّتِي مَا بَيْنَ سِتِّينَ وَسَبْعِينَ » buyurulmuş olmasına

nazaran yetmiş yaş bu ümmete ekseriya ömürlerin a'zamîsi olduğuna ve bir de yetmiş yaşına kadar

Dünyayı, Âhireti anlamamış, tevbekâr olup iman ve salâha yüz tutmamış olanların ondan sonra salâhları

müstab'ad bulunduğuna işaret olsa gerektir. Bu emrin hikmeti de şu iki cümle ile beyan buyuruluyor:

birincisi 33. ﴿ اِنَّهُ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ الْعَظِيْمِ ﴾ çünkü o kimse Allahı

azîmüştüna iman etmiyordu -

ikincisi 34. ﴿ وَلَا يَحْضُّ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِيْنِ ﴾ miskîn taamına teşvik

etmiyordu, fukarai halkı gözetmiyor. Onların ne yediğine bakmıyor, hallerinden anlamıyor, bakımları

çarelerini araştırmıyor, ianede bulunmuyor, kendi bakmadığı gibi sairlerini de teşvik etmiyor, sonra da

kendisi bir fakara

Sh:»5335

yemeğine tenezzül etmiyor. Saltanat edeceğim diye halkı eziyor, himayelerini düşünmüyordu.

35. ﴿فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هَهُنَا﴾ bugün de ona yok burada ne bir ﴿حَمِيمٌ﴾ -

HAMİM, lügatte başlıca üç ma'nâya gelir.

BİRİNCİSİ «veliyi hamîn» gibi yakın, yakılgan hısım veya dost demektir. Burada bununla tefsir

etmişlerdir. Ya'ni o Allaha iymanı olmıyan ve fukarayı himaye etmiyen kâfir zalimin o gün kendisini

koruyacak bir acıyanı bulunmaz. Çünkü Dünyada kendisine yarıklık eden bütün hısımları, dostları o gün

kendisinden sakınırlar kaçarlar. Bundan sonraki Sûrede « وَلَا يَسْأَلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا ۝ »

gün hısım hısımın halini sormaz, buyurulması da bu ma'nâdandır. Ve buna karîne gibidir.

- 2) « الْحَمِيمِ » gibi kaynar sıcak su ma'nâsına gelir ki Cehennemın suyuna « الْحَمِيمِ »

denilmesi bundandır. Burada bu ma'nâya olmadığı zâhirdir.

- 3) Kamusta mezkûr olduğu üzere soğuk su ma'nâsına da gelir. Ezdaddandır. Zira soğuk kaynak suyu

sıcakta buğlanır. Burada taam münasebetiyle bu ma'nâ daha münasib görünüyor. Ya'ni ne bir soğuk su

36. ﴿وَلَا طَعَامٌ﴾ ne de bir taam, bir yiyecek, yâhud tatacak ki bu surette içeceğe de şâmil olur.

﴿إِلَّا مِنْ غَسَلِينَ﴾ ancak bir gıslînden başka - bir şey yok. GISLÎN, gısl maddesinden yıkantı

demek olan gusaleyi andırır bir kelimedir ki lügaviyyundan ba'zıları yaradan yağırdan akan cerahitin

yıkantısı demişlerdir. İbni Abbastan bir rivayette ehli Cehennemden

Sh:»5336

akan irin, bir rivayette de «taamın en şerri, en habîsi, en yutulmazı» İbni zeydden «gıslîn ile zakkumun» ne

olduğunu kimse bilmez. (Zakkum hakkında Vessaffat ve İzâ vakaa, Sûrelerine bak) bunun herhalde

yiyecek nev'inden kötü bir şey olduğunu şu âyet anlatıyor: - 37.

﴿لَا يَأْكُلُهُ إِلَّا الْخَاطُونَ﴾ onu o hâtî'undan, ya'ni öyle işi gücü hata ve hafîe olan

büyük günâhkârlardan, canîlerden başka kimse yemez - hafîenin en büyüğü de zulmi azîm olan şıktır.

Görülüyorki bu hâti'un fasılası yukarıda Fir'avin ve önündekilere ve kavmi Lûta dair olan hâtie fasılasını

ihbar etmektedir. Çünkü hâti'un hâtiin cem'idir. Demek ki bunlar Fir'avin ve kavmi Lût gibileridir ki onların en

büyük hafesi tekzîb ve isyan idi.

Şimdi dirayetle bilinmesine imkân olmyan o hâkkanın mukaddimatı, dehşeti, keyfiyeti cereyanı ile

neticesi, bu belîğ beyan ve inzar ile belleyecek kulaklara ihbar ve ihbar olunduktan sonra bundan alınması

lâzım gelen en büyük hissayı, en mühim öğüdü, en mühim vazîfeyi tezkir etmek üzere buyuruluyorki:

﴿٣٨﴾ فَلَا أُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٩﴾ وَمَا لَا تُبْصِرُونَ ﴿٤٠﴾
انه لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿٤١﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلًا مَّا
تُؤْمِنُونَ ﴿٤٢﴾ وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ﴿٤٣﴾
تَنْزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٤﴾ وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ

الْأَقَاوِيلِ ﴿٤٥﴾

﴿٤٥﴾ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ﴿٤٦﴾ ثُمَّ لَقَطْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ
﴿٤٧﴾ فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ ﴿٤٨﴾ وَإِنَّهُ لَتَذْكُرَةٌ
لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٤٩﴾ وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ ﴿٥٠﴾ وَإِنَّهُ
لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٥١﴾ وَإِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ ﴿٥٢﴾
فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٥٣﴾

Meali şerifi

Artık yok, kalem ederimki gördüklerinize 38 Ve görmediklerinize 39 O hiç şübhesiz kerim bir Resulün
getirdiği sözdür 40 Ve o bir şâir sözü değildir. Siz pek az düşünöyörsünüz 41 bir kâhin sözü de değildir, siz
pek az düşünöyörsünüz 42 O rabbül'âlemînden bir tenzildir 43 O bize isnaden ba'zı lâflar uydurmağa
kalkışsaydı 44 Elbette biz onu ondan dolayı yemîniyle yakalar (kuvvetle tutar hıncını alır) dık 45 Sonra da
ondan vetînini (iliğini) geser atardık 46 O vakit sizden hiç biriniz ona siper de olamazdınız 47 Ve o hiç
şübhesiz unutulmıyacak bir öğüddür korunacaklar için 48 Bununla beraber biz biliyoruzki sizden
inanmıyanlar var 49 Ve her halde o, kâfirler üzerinde bir hasrettir 50 Ve o hiç şübhesiz hakkulyakîndir 51

haydi tesbih et rabbının azîm ismiyle 52

38. ﴿فَلَا﴾ Demek ki iş öyle zann ettiğiniz gibi kolay değil - ey o tekzîb hatasını irtikâb edip duran

hatakârlar - 39. ﴿أُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ، وَمَا لَا تُبْصِرُونَ﴾ yemîn ederimki

gördüklerinize * Ve görmediklerinize - bunda bütün görülebilen ve görülmiyen,

Sh:»5338

müşahade olunan ve gâib bulunan gizli veya açık herşey, olmuş ve olacak bütün vuku'at dahildir. Atâ,

görülen asarı kudret, görülmiyen esrarı kudret demiştir. Ki güzel bir beyandır. Bunu zamanımız ta'birince

tabi'at ve maba'dettabi'a diye ifade edebiliriz. Ecsam ve ervah, ins-ü cin ve Melâike, dünya ve âhret, halk

ve halık, ni'ami zâhire ve ni'ami bâtına diye de ifade olunmuştur. Burada Peygamberin gösterdiği ve

göstereceği mu'cizeleri ve verilen haberlerin mazî ve istikbale aid olanlarını indirilen ve indirilecek olan,

inanılan ve inanılmıyan âyetleri de mülâhaza etmek lâzım gelir. Kelimelerin asıl ifade ettikleri mantuk şu

oluyor: « مَا تُبْصِرُونَ = her ne ki görüyorsunuz ve göreceksiniz, görür ve görebilirsiniz »

﴿وَمَا لَا تُبْصِرُونَ﴾ = ve her ne ki görmez ve göremezsiniz. Bunlara kasem ise şunu ifade eder:

Sizin şimdiye kadar gördüğünüz ve hâlen görmekte bulunduğunuz ve şimdi görmeyip de ileride göreceğiniz ve görebileceğiniz ve hiç görmeyeceğiniz ve görebileceğiniz neler neler vardır. Neler olmuş ve daha neler olacak, neler gelmiş ve gelecektir. Mazîde, halde ve istikbalde sizin idrâk edebileceğiniz ve edeceğiniz ve daha idrâk etmediğiniz ve edemeyeceğiniz ne hakikatler, acı ve tatlı ne vakıalar, ne müsibetler, ne ni'metler vardır, ey hatakârlar, gafil münkirler, öyle inkâr ve tekzibi kolay sanmayınız, işte onları yaratan ve yaratacak olan ben Allahü azîmüşşan bütün onlara kasem eder de görmek istemediğiniz şu hakîkati gözlerinize sokmak üzere size hal ve istikbaliyle bütün kâinatı ve acı tatlı her türlü te'minatı

göstererek derim ki **﴿إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ﴾** الخ . . . Şundan gaflet

edilmemek lâzım gelir ki: burada bu kasemde pozitifvizmin en başlı bir hatâsına tenbih vardır: zira tekzîb ve inkârın başlıca iki menşei vardır:

BİRİSİ, Sofestaîlik, safsatacılıktır ki bunlar gördüklerini de tekzîb eder, kendine de inanmaz, inadcılardır.

Sûrei Bakarenin başında da geçtiği üzere bunlar kabili hitab değildirler. Bunlara söz hiç kâr etmez, başlarını taşa çarpacak fiil gerektir. Maamafih böylelere de «sakın başına taş düşecek» denilsin de dinlemezlerse ki o bütün hasret başlarında kalsın.

BİRİSİ DE pozitivistlik, ya'ni fazla müsbetçilik teassubudur ki bunlar da gördüklerine inanır, görmediklerini tekzib ederler. Gerçi hataya düşmemek için müsbet yürümek iyidir. Görünür görünmez tehlikelerden korunmak için lâzım olan son yol da odur. Fakat hayattan maksad gördüklerine saplanıp da durmak değil, yürümek, hatalardan, tehlikelerden korunarak hak murada, selâmete ırmaktır. Bu gaye ise görünen tarafta değil, görünmeyen taraftadır. Asıl tehlikeler görünen cihetten gelen değil, görünmeyen cihetten gelecek olanlardır. Onun için hep isbat olunmuş ve olunacak başka hakikat yok imiş gibi hep görüneye saplanıp da ondan ilerisini büsbütün nefy-ü inkâr ile karşılamak müsbetçilik değil, aynı Sofestaiyenin yaptığı gibi menfi bir körlük ve ınadçılıktan ibaret büyük bir hatadır ki ilmi bildiklerine kasreden, iman hududuna yaklaşmak istemeyen kuru akılcı rasyonalistlerle mahdud tecribeci pozitivistler hep böyle nefy-ü inkârı isbat zannederek haberlere, harikalara inanmamış akıl ve tecribeleri maverasındaki hakikatin ateşine yanıp gitmişlerdir. Evet Sûrei Mülkte dahi geçtiği üzere nazar ve tecrube insan için ilm için en yakın yoldur. Fakat tecrube bize gösterir ki hakikat bizim gördüklerimizden ve kavrayabildiklerimizden

ibaret değildir. Gördüklerimizi, tecrube ettiklerimizi isbat ederken, görmediklerimizi kavrayamadıklarımızı yetişemediklerimizi nefy-ü inkâra kalkışmak isbatçılık değil, ne aklın ne tecribenin tasdikına ıktiran etmeyen bin menfliktir. Hiç bir nazar, hiç bir müşahede, hiç bir his, hiç bir akıl hiç bir tecrube görülen mükerreren tecrube olunan haddin ilerisi yoktur

Sh:»5340

burada dur tevakkuf et dememiştir. Bil'akis bütün tecribelerin müsbet olarak verdiği kat'î hüküm şudur: duyun gördüklerinizin ilerisi var, binaenaleyh yürüyün, lâkin yolda giderken ilerisini hep gördüklerinizden ibaret farz ederek indî kıyas ile yürümeyin ve görmediğiniz bilmediğiniz hâkikatlere, tehlikelere tesadüf edeceğinize iman ile yürüyün. Hem tecribenin bütün medarı ihtibar, ya'ni nefsin vâkı'den haber almasıdır. Hak, nefsin vâkıa intibakındadır. Haberi nazarı dikkate almayarak kendiliğinden yürüyen nefis, indî hevasıyla tehlikeye gider. İhtibar ise süflî olan lems, zevk, şemm hislerinden ibaret olmadığı gibi hissi basardan ibaret de değil, semi' ve hissi bâtın ile akla da alâkadardır. Ve hatta haberin en geniş hududu semi'dedir. O, insana akıl ve basarın kavrayamayacağı haberler getirir. İstihbâratın ehemmiyeti büyüktür. Onun içindir ki devletler sifaretlere pek büyük ehemmiyet verirler. Bil'hasa tehlike melhuz olan hususâta

en zayıf bir haberi bile ihmal etmezler. O halde hiç yalanı tutulmamış, ahlâkı, akıl ve idraki eğrlikle lekelenmemiş bittecribe sıdk-u emanetle tanınmış ne söylediğini, bilir büyük bir muhbirin her mihneti gözüne alarak kat'î bir davâ ile «ben yakinen haber aldım bu böyledir. Şimdi akıllarınızın iremiyeceği bir surette şöyle olacaktır. İnanın sonra anlayacaksınız» diye yemînler ederek verdiği haberi öyle şey olmaz diye tezkibe kalkışmak gerek aklî nazarî ve gerek aklî amelî noktai nazarından pek büyük hata olmazmı? Mekkede zuhur edip de her şey'i göze alarak ey Mekkeliler! Sizler ve bütün insanlık pek büyük bir tehlike içindediniz. Eğer Allaha iyman eder benim verdiğim haberleri dinler bana uyar, fedakârlıklar ederseniz gerçi bir çok zahmetler çekeceksiniz, mal ve nüfusça zayıatlar vereceksiniz amma daha büyük tehlikeden, hâkkadan kurtulacak, Kayser ve Kisrayı tepeleyip yalnız hakka kul olarak insanlığa hakkı tanıtacak rehberler olacak Allah

Sh:»5341

yanında hak murada ireceksiniz, Allah bana böyle dedi ve bana bu Kur'anı verdi. Bu Dünyanın sonu nasıl olsa ölüm değilmi, gelin onunla inliye inliye ateşe gitmektense güle güle can verip hakkın cemaline kavuşalım diye da'vet eden Hazreti Peygambere o zaman bir taraftan gördüklerine saplanarak bir taraftan

gördüklerini bile tamamiyle nazarı i'tibare almiyarak mecnun diyenlerin bize şiir söylüyorsun veya ba'zan üstüne rast getiren ve ekseriya yalan söyleyen kâhinler gibi kehanet taslıyorsun veya bizi büyüleyip anlamadığımız bir cihetten aldatmak, o suretle kendin istifade etmek yaşamak istiyorsun bize kendi çekip durduğumuz gargetler yetişmiyormuş gibi bir de senmi aldatmak istiyorsun diyenlerin ilk nazarda ma'kul gibi görünen sözleriyle sonundaki hâkikat karşılaştırılacak olursa ve filhakika yirmi kûsûr sene sonra o müşriklerin, Kayserlerin, Kisraların tepelenip nuru islâmın âleme yayıldığı tecrube sahasında imtihan meydanlarında bilfil tehakkuk ederek kendini gösterdiği mülâhaza olunursa âkıl kim, mecnun kim? Hak kimin, aldanan kim olduğu bittecribe tebeyyün etmiş olmazmı? O halde görülene tutunup da müsbet gitmek isteyenler buldukları noktada durup kalacaklarına bu haberlerin henüz görünmiyen cihetlerini de nazarı i'tibare alarak tekzip ve inkârdan sakınmak ve buldukları halde kalamıyacıklarını bilerek Âhiretin o yüksek saadetine irmek için aşk u mahabbetle hakka doğru yürümek daha müsbet ve daha kârlı olmazmı? İşte Allah tealâ bütün tecribelerin, isbatların esası olan «görülen var görülmeyen var gördüklerinize saplanıp kalmayın» düstûrunu telkîn ve bu suretle haberi te'min için görülene ve görülmeyene kasem edip hepsini işhad ederek buyuruyorki 40. haberiniz olsun o - ya'ni mücerred dirayet ile bilinemiyecek olan o haberleri size bu belîğ beyanat ile bildirip öğüd

Sh:»5342

vermek üzere okunan Kur'an ﴿لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ﴾ muhakkak kerîm; tekrîm ve ihtirama

şayan, kerem ve keramet sahibi yüksek bir Resulün, büyük bir Hak ilçisinin getirdiği sözdür. - O, tekzibe

değil, saygı ile, inanç ile dinlenmesi lâzım gelen bir sözdür. Çünkü ilçinin sözü onu gönderenin sözüdür.

Burada Resuli kerîmden murad Hazreti Peygamber sallâllahü aleyhi vesellemdir. «

﴿إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ﴾ Sûresinde Resuli kerîm, Cebrail olduğu cihetle burada da öyle

olmasına zâhib olanlar olmuşsa da oradaki karînelerle buradaki karînelerin farkı vardır. O arada «

﴿لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ مُطَاعٍ ثَمَّ
أَمِينٌ وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأَفْقِ الْمُبِينِ وَمَا هُوَ
عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ﴾ vasıflarıyle,

sâhibüküm buyurulan Hazreti Peygamberin ufuku mübînde gördüğü kuvvetle Resulün Şeytanıracîm

olmadığı anlatılmış olduğundan o Resuli kerîmin Allah tarafından Peygambere gelen Cebrail olduğu

zâhirdir. Halbuki onun şâir, kâhin olmadığını söyleyen şu âyetler burada Hazreti Peygamberin kerametini

beyanda zâhirdir. Muhakkakki o Kur'anı kerîm bir Peygamberin tebligidir. 41.

﴿وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ﴾ ve o bir şâir sözü değildir. - Onu bir şîir gibi dinleyip geçmeyin

﴿قَلِيلًا مَا تُوْمِنُونَ﴾ siz pek az iman ediyorsunuz - gerçi bunda sözün belâgatini biraz

takdir etmek ve güzelliğinden bir lemha sezme gibi iymana benzer cüz'î bir duygu gösterilmiş olursa da bu, onun hakikî kadrini duymamak, Resulûn kerametini, risaletin mahiyetini, gönderenin azametini, Hâkkanın hakkıyyetini bir hayal farz etmek sizi selâmete çıkaracak, çok yüksek gayelere irdirecek olan o Hak tebligatına küfretmektir. Böyle mislini görmediğiniz şeyleri gördüklerinizin ba'zısına benzetmekle işin içinden çıkacağınızı zannediyorsunuz, şiir ne kadar güzel olursa olsun büyük bir elçinin tebliğ ettiği yürekler oynatan beyanatına şiir demek ne büyük hatâ, ne büyük

Sh:»5343

gaflettir. « وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ » Hakikatini anlamaktan, hakkı teslim ve

takdir etmekten uzak olan o duygu, o cüz'î lemhai şuur kâfi değil, Hâkka günü hakkın huzuruna varıldığı

vakit sahibini selâmete çıkaracak hakikî bir iman ile işe sarılmak lâzım gelir. O bir şâir sözü olmadığı gibi

42. ﴿وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ﴾ bir kâhin sözü de değildir. - Bir takım âyetlerde beyan edildiği

üzere kulak hırsızlığı eden gizli Cinler ve Şeytanlarla münasebette bulunarak onlardan telâkki ettiği ba'zı

şeylerle zann üzere gayb taşıyan ve hakikati ne olduğunu bilmeksizin gaybdan haber verdiği zu'müne

düşerek Cinden huddam kullanan ve kendi teşebbüsüyle gizli ruhlar celbetmek veya şundan bundan

istidlâl ve istihrac suretinde garib ba'zı atmalarla bakıma bakmak, falcılık yapmak san'atiyle uğraşan kimselerin atarak veya uğraşarak söylediği ve ba'zan rast getirip çok kerre de aldandığı ve aldattığı kehanet sözü de değildir.

İbni esîrin Nihayede beyanına göre: kâhin, gelecek zamanda olacak şeylerden haber alıp vermeğe uğraşan ve esrarı bilmek iddiasında bulunandır. Arabda şikk-u safîh gibi kâhinler vardı, bunlardan kimisi kendisinin Cinden bir tabii ve bir re'iyyi, ya'ni gözüne görünen güzel bir perisi olup ona haberler getirdiğini zu'm ederdi. Kimisi de soran kimsenin kelâmından, fi'linden, halinden istidlâl ile üstüne vurduracak bir takım esbab mukaddimatiyle işleri bileceğini zu'm ederdiki buna bilhassa «arraf» ismini verirlerdi. Çalınmış olan şey'i ve yitigin yerini bildirdiğini iddia eden gibi. Râgıb da Müfredatında derki: kâhin, gizli geçmiş haberleri bir nevi' zannile ihbar edendir. Arraf da gelecek haberleri yine bir nevi' zann ile ihbar edendir. Ve bu iki sınaat gâh hata eder, gâh isabet eder. Zann üzerine mebniy olduklarından dolayı aleyhisselâtü vesselâm «her kim arrafa veyan kâhine gider de onun

dediğinde tasdik eylesse o Ebilkasime indirilmiş olana küfretmiş demektir» buyurdu. Birisi böyle bir şey

yaptığı zaman fülân kehanet yaptı denilir. Bununla tehassus ettiği vakit « كَهَنَ » kâhin oldu» denilir.

Kâhinlik yapmağa çalışana da tekehühün etti denilir **اه**. Ahkâmı nücum, Remil, cifir, türlü falcılıkla

bakıcılık, manyatizm, ispiritizm, pisişizm, metapisişizm haleti ruhiyyeleriyle medyumluk yapan, onunla

uğraşan böyle kimseler her zaman her yerde buluna gelmiştir. Kur'anı, Nübüvvet ve risaleti bunlara

benzetmeğe çalışmamalı, bil'akis bunlardan çok yüksek olan hak bir nübüvvet ve risaletin imkânına istidlâl

eylemelidir. Zira her nakıs bir kâmilî düşündürür. Ey o Kur'ana kâhin sözü diyenler

﴿ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴾ siz pek az düşünüyorsunuz - kâhine inanıyor da Allaha ve

Peygambere inanmıyorsunuz? Peygamberi kâhine benzetmeğe çalışıyorsunuz. Gerçi öyle demekte şirden

biraz daha derin bir ma'na, bir hadise düşünmek, mazî ve istikbalden bir haber alabilen, gayba dair bir şey

bilen bulunduğunu iddia eyleyen bir nevi'i i'tiraf demektir. Gaybi Allahdan başkasının, bilemeyeceğini

düşünmek zannile ilmi ayırmamak olmakla beraber gayb ve şehadeti bilen Hak tealânın varlığını ve onun

öyle yalan yanlış bir zann üzere değil, hak bir yakın ile, kerîm bir Resul gönderip sadık haberler

verebileceğini düşünmek i'tiraf eylemeği iktiza eyler. Böyle iken ba'zı tesadüf eden bir çok kerre de yalan

yanlışla aldatan ve nihayeti bir haberin men'baina vâkıf olmayıp da kulak hırsızlığı kabîlinden şundan

bundan çalınarak ve içine Haktanmı, Şeytandanmı nereden geldiği bilinmeksizin bir çok atıp tutmalar

kariştırılarak süslenip söylenmiş olan kâhin sözlerine azçok inanıyor, onlara saplanıyorsunuz da Allahı, Peygamberi düşünmüyor, zann ve tevehhüm ile gayb taşlamakla yakînen bildiği bir hakikati beyan etmek arasındaki farkı nazarı itibare almıyor, Kur'an ile, şâir ve kâhin sözlerini güzel

mukayese

Sh:»5345

etmiyor, vahyi kabul etmek istemiyor, saadet ve felâketinizle alâkadar olan bir hakikati tekzîb ve inkâr eylemekteki tehlükeyi hakkiyle hisaba almıyorsunuz. Eyi düşünün, inanın: Kur'an şâir sözü de değil kâhin sözü de değil, o Resulün risalet namına kendiliğinden söylediği bir söz de değildir. 43.

﴿تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ o, bütün âlemlerin rabbi olan Allah tealâdan indirilmedir. -

O Resul, onu olduğu gibi tebliga me'mur, kerîm bir ilçidir. İşte Kur'anın hakikati budur. Yukarıda resulü kerîmin kavli denilmişti, eksik düşünenler Resul ve kerîm sıfatlarının ma'nasını iyi düşünmiyerek onun hiç olmazsa elfazı Resulün kendi tarafından Allah namına söylediği kendi sözü imiş gibi yanlış bir zanne düşmesinler diye burada Kur'anın hem ma'nası hem nazmı Allah tarafından ceste ceste indirilmiş olduğu

tasrih olunarak «تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ» diye hakikati beyan olunmuş ve bunu daha

ziyade te'yid ve isbat için de buyurulmuşturki: 44.

﴿وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ﴾ eğer o Resul, bize karşı, ya'ni biz ona

söylemeden, emr-ü nehy etmeden bize isnad ederek, bizim namımıza kendiliğinden ba'zı lâflar uydurmağa

kalkışsaydı 45. ﴿لَا خَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ﴾ biz ondan dolayı yemîniyle elbette tutar

yakalardık - burada yemîn «yemînihi» ma'nasına Peygamberin ettiği yemîn yâhud Allah tealânın kuvvet ve

kudreti ma'nasına iki veche muhtemeldir. Zira yemîn esasen kuvvet demektir. Ya'ni o taktirde bu Kur'an, bu

sözler Allah tarafından indirildi diye türlü türlü kasemlerle ettiği yemînler, yalan yere yemîn olacağından

dolayı biz onu o yemîniyle yakalar, yâhud kuvvetle tutar hıncını alır, yalanı başına çarpardık 46.

﴿ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ﴾ sonra elbette ondan dolayı ve'fynini, kalb damarını (veya

iliginin) keser atardık. -

VE'FİN, kalb damarı, şah damarı, şiryani ebher, ba'zıları

Sh:»5346

da bel kemiğinin iliği, nuha' şevkî demişlerdirki ikisi de kesilince sahibi derhal ölür. Ma'na: o vakit tekrim

etmek şöyle dursun hem yalanını tutarak rusvay eder hem de i'dam ve ihlâk eylerdik 47.

﴿فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ﴾ o vakit içinizden hiç biriniz mani' olamaz,

onun tarafından müdafea edemezdi - lâkin hâkikat öyle değil, o bir Resuli kerîmdir, öyle yalandan, yalan

yere yemînden müberra, kerem-ü kerameti, mu'cizati, sıdk-u emaneti zâhir bir Peygamberdir ve o Kur'an

hakikaten rabbül'alemînden bir tenzildir. Tenzilin hikmetlerine gelince - 48.

﴿وَإِنَّهُ لَتَذَكَّرٌ لِلْمُتَّقِينَ﴾ ve o korunacak müttakiler için bir tezkiredir. - Bir öğüd,

yollarını gösterecek bir muhtıradır. Onlar için olması, çünkü intifa' edecek olanlar onlar, öyle korunmak

hissini besliyen saygılılardır. 49. ﴿وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ﴾ Onunla

beraber biz biliyoruzki sizin içinizden tekzîb eden münkirler vardır. - Ya'ni biz onların cezalarını veririz 50.

﴿وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ﴾ ve çünkü o Kur'an, onun kadrini bilmeyip nankörlük

eden kâfirlerin üzerinde muhakkak bir hasrettir. - Onlar Kıyamet günü müttakilerin sevabını gördükleri

zaman ilel'ebed hasrette kalacaklardır. - 51. ﴿وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ﴾ ve o

hiç şübhesiz hakkulyakîndir. - Şiir, kehanet, zann ve tahmin kabîlinden olmak şöyle dursun ilmülyakîn ve

aynülyakînden de daha yüksek olarak hakkulyakîndir. Sûrei vâkı'anın âhirine bak.

O halde ey Resuli kerîm! 52. ﴿فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ﴾

